

Samtale med Jens Christensen fra Marcussen & Søn

Navnet på et dansk orgelbyggerfirma står på tusindvis af orgler både i Danmark og i en lang række andre lande. Dansk orgelbygning er både i ind- og udland kendt for sit gedigne håndværk, men i nogle kredse også berygtet for lidt rigeligt “dogmatisk orgelbevægelse”. Er det et rimeligt skudsmål, eller har de danske orgelbyggere sat det store rør i søen for at vende skuden i en ny retning? Er vi allerede midt i en ny stilepoke? Det kunne være interessant at få belyst gennem samtaler med de relativt få personer i Danmark der bygger og intonerer orgler. Man fristes til at spørge om de i dag inddrager *alle tiders* erfaringer for at skabe det bedst mulige, både teknisk og klangligt. Det kunne jo være orgelbevægelsens indflydelse på dansk orgelbygning, set i et lidt længere perspektiv.

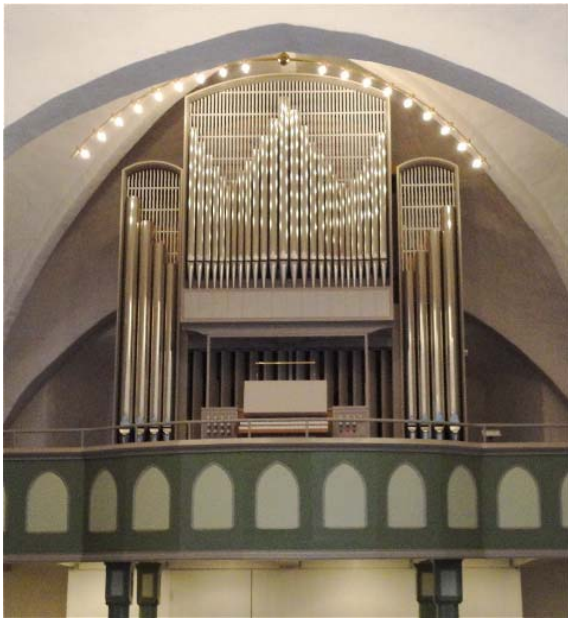
Jeg har i forbindelse med en orgelsag i 2008 lært Jens Christensen (JC) fra M&S at kende. JC er i dag chefontonator hos Marcussen & Søn og har ansvaret for firmaets nybygninger mht. mensurering og den færdige intonation. Det er bare indenfor de sidste 6 år blevet til en del orgler: Vejleå Kirke (40 st.), Dolstad Kirke (30 st.), Hammerfest Kirke (30 st.), Lumby Kirke (23 st.), Fakse Kirke (22 st.), Bangsbostrand Kirke (22 st.), Hillerød Kirke (21 st.), Rødby Kirke (18 st.), Ørsted Kirke (16 st.), Øster Hurup Kirke (14 st.), Storvorde Kirke (14 st.), Fangel Kirke (14.), Stenløse Kirke (14 st.) og der er sikkert et par stykker mere. Derudover har JC været involveret i adskillige orgelrestaureringer bl.a. Christiansborg Slotskirke og Marcussen-orglet i Frederiksborg Slotskirke.

Jeg har besøgt de fleste af ovenstående orgelprojekter og har lært JC at kende som en orgelbygger der evner at løse den aktuelle opgave, samtidig med at han efterlader sine orgler med personlige "fingeraftryk". Jeg mødtes med ham en dag i januar 2011, og vi talte om forskellige orgelbygningsmæssige emner. Det kom der nedenstående samtale ud af.

.....

HS. Jeg husker engang på et møde om vores nye orgel i Ørsted Kirke, at du beskrev forskellige orgelprojekter udfra om dispositionen var af den ene eller anden karakter. Jeg tror du sagde, at nogle orgeldispositioner simpelthen var "kedelige at gå i gang med". Kan du sige noget om hvad du helst vil gå i gang med?

JC. Jeg vil gerne have, at de er forskellige. I forbindelse med orglet i Ørsted var det dejligt, at der var tre rørstemmer og mulighed for at lave virkelig store klangforskelle på et relativt lille orgel på 16 stemmer. Generelt mener jeg ikke, at der er nogle orgelprojekter der ikke er spændende at gå i gang med. Det afgørende er, om der kan komme et godt orgel ud af projektet.

Orglet i Ørsted Kirke, Fyn

HS. Jeg har jo fulgt omkring syv orgler du har intoneret de seneste fem år, og hver gang har jeg oplevet, at du bruger rigtig meget tid på principalerne - specielt 8-foden. Hvad går du efter? Egalitet? Hvor meget bruger du kernestik?

JC. Jeg synes det er forskelligt hver gang. Det går efter rummet. Klangen af 8-fods principalen skal røre eller fange noget, så den står flot i rummets akustik. Det bliver en slags basis for hvad rummet kan bære og et fundament for de øvrige principalkor. Det er vigtigt, at den siger en noget og præsenterer sig. Det er jo musik det drejer sig om!

HS. Vil det sige, at du ikke lægger en bestemt klanglig vinkel på dine principaler?

JC. Nej, det synes jeg ikke. Det kan godt være at de lyder sådan, det må andre bedømme. I mine ører skal der gerne være noget på spil, og hvis den ikke siger mig noget, så laver jeg den om.

HS. Hvad gør du for at opnå det?! Kernestik? Regulerer du i foden?

JC. Jeg bruger alle midler! Der er ikke noget der er mig helligt. Man kan stikke for meget, og man kan også stikke for lidt vil jeg sige..... Jeg regulerer også i foden, helt sikkert.

HS. I Fakse Kirke valgte man ikke at bruge facadens rygpositiv som nu står gabende tomt. Derimod blev der lavet et svelleværk placeret bag ved hovedværket. Vil vi nogensinde igen se nye orgler med HV + RP UDEN svelleværk, og er brystværkernes tid forbi?

Fakse Kirkes tomme rygpositiv. Svelleværket er bygget ind bagerst i et tårnrum

JC. I tilfældet med Fakse Kirke var der faktisk planer om at bygge det med tre manualer, men så skulle der spares, og så prioriterede man et svelleværk frem for at bruge rygpositivet.

HS. Er det en tendens i tiden?

JC. Både ja og nej. Det afhænger meget af organist og konsulent. Sådan finder jeg det også rigtigst, men vi ser nok færre orgler med rygpositiv som 1. manual, men det sker da. Nogle gange er det hovedværket der bliver lavet som rygpositiv.

HS. Du har fornyligt givet orglet i Vor Frue Kirke i Assens fra 1964 "den store tur". Nogen var lidt skræmte ved tanken om, at du måske ville gå for drastisk til værks og ændre for meget på det orgel Bruno Christensen færdigintonerede i den tids ånd. Hvordan griber du sådan en opgave an?

JC. Det gælder ihvertfald om at lytte til instrumentet og sætte sig grundigt ind hvad det er man har med at gøre. Jeg rører f. eks ikke ved opsnit medmindre jeg kan konstatere at der er lavet nogle graverende fejl. Som hovedregel gør jeg ikke noget der ikke kan laves tilbage igen. Man skal gerne prøve at få den ånd eller karakter frem som orglet er født med. I Assens havde man bygget om i kirken og fået nye bænke, og det gjorde muligvis at orglet kom til at mangle noget i midten af klangen, så jeg har prøvet på at få 8-fods lejet mere frem i rummet. Som udgangspunkt ved sådanne opgaver bruger jeg det der er. Sådan synes jeg det bør være, ellers skal man bygge noget nyt. Faren for at man skal indgå for mange kompromisser er stor, hvis man laver for meget om.

HS. Restaureringen af orglet i Christiansborgs Slotskirke er der jo talt og skrevet meget om. Jeg ved, at det er dig der har haft fat i hver eneste pipe i det orgel og har haft vanskeligheder med et par af de gamle registre. Kan du sige lidt om det projekt og svare mig på, om bliver det dig der om få år skal sætte en mixtur ind på den vakante plads i hovedværket?

JC. Det ved jeg ikke! Jeg kan sige, at den mixtur fra 30'erne der sad i orglet før branden, lød som en fremmede fugl i forhold til klangen af de originale stemmer. Jeg kender nogle originale Marcussen-mixturer fra ca. 1850 og de siger helt anderledes og er meget afdæmpede i forhold til 30'er mixturen. En mere original mixtur, som den jeg har restaureret i Arensbök i Holsten, ville bare fordoble nogle stemmer der allerede er der, den ville ikke lægge noget til. I øvrigt vil det ikke være noget større problem at sætte 30'er mixturen ind på den vakante plads i HV. Pladsen er der og den HAR jo siddet netop der.

HS. Hvordan har du det med placeringen af det orgel. Tror du ikke, at man har følt at orglet blev gemt lidt af vejen når det blev placeret oppe under loftet!

JC. Jo, måske, Mads Kjersgaard har en teori om at Reuter og Marcussen ikke havde set bygningen eller den rigtige tegning over kirken, før de var gået i gang med orglet. Man havde muligvis troet det skulle stå på sidepulpituret. Så havde det jo bedre kunne spille ud i rummet, men det er rent gætværk!

HS. Du prøvede ikke at intonere det kraftigere for at kompensere?

JC. Det kan man ikke, der var ikke længde nok og vi kender jo også det oprindelige vindtryk på 85 mm VS fra de gamle notater. Hvis jeg havde prøvet at få orglet til at blive så kraftigt som man kunne ønske sig det, kunne stemningen ende helt oppe omkring 450 Hz.

HS. Indenfor de sidste par år har vi i Danmark fået tre store og meget markante orgler (DR-byen, Symfonisk sal i Århus og Mariager Kirke) bygget af udenlandske orgelbyggere. Hvad tror du det kommer til at betyde for de orgler der vil blive bygget i Danmark de næste 25 år?

JC. Det skal jo nok få en betydning, men jeg har desværre ikke hørt nogle af dem endnu...!

HS. Bliver det organisterne eller orgelkonsulenterne der vil lade sig inspirere og bede Jer om at lave orglerne på den eller den måde?

JC. Sådan kunne jeg da bestemt godt tænke mig det. Det er jo sjældent, at vi går ind og forslår en færdig disposition i en orgelsag. Ofte kommer vi kun med ændringsforslag til det oplæg vi får fra konsulent og evt. organist. Vi giver nogle gange tilbud på en bestemt disposition, men oftest bygger vi på et helt låst oplæg. Det ligger også i de licitationsregler vi skal forholde os til.

HS. Vil det sige, at det nærmest er organister og konsulenter der bestiller et orgel, der ser ud på en på forhånd afgjort måde?

JC. Ja, det er sådan det ofte foregår.

HS. Du har lige været i Norge og intonere to nye orgler på omkring 30 stemmer. Hvad er det for orgler de vil have der, og adskiller de sig fra de typiske opgaver du så mange gange har løst i en dansk folkekirke?

JC. I Dolstad er der tale om en stilkopi af kirkens første orgel fra 1846, som nu står i nabokirken, Drevja Kirke. Det blev bygget af Peter Adolph Albrechtsen som var udlært hos Jürgen Marcussen i 1820'erne. Det nye orgel i Dolstad er bare 3 gange så stort, men er bygget ind i en kopi af den oprindelige orgelkasse. Det andet orgel vi har bygget i Norge sidste år står i Hammerfest, og der er det os der har lavet dispositionen.

HS. Det ser på papiret noget anderledes ud end det I typisk ville bygge i en dansk købstadskirke?

JC. Ja, det gør det, der er fire 8-fodstemmer i både hovedværk og svelleværk, og det har et noget større vindtryk end vi f.eks. har brugt i Vejleå Kirke. Det siger derfor noget anderledes og er kraftigere. Det er tænkt som et orgel i en mere romantisk stil.

HS. Det er en skam det ligger så langt væk! Hvornår ser vi sådan et orgel bygget af Jer her i Danmark?

JC. Ja, det ved jeg ikke, men lysten til at bygge det fejler bestemt ikke noget.

HS. Da I byggede orglet i Ørsted Kirke blev det Jer der tegnede orglet. Kan du sige noget om hvordan orglets fysiske fremtoning influerer på dit arbejde med orglets klang?

JC. Man vil selvfølgelig hellere arbejde med et orgel der ser godt ud, end et der ser dårligt ud, så det har en betydning for mig. Hvis man føler sig dårlig tilpas ved at se på det, så kan det være lidt svært.

HS. Som orgelbygger tænker man vel også anderledes når man tegner et orgel mht. værkopstillingen etc.?

JC. Nogle arkitekter kan være meget kreative, men det gør mig ikke noget at der sker nye ting også på dette område. Forskellige værkopstillinger kan give orglet noget dybde, f.eks. når man placerer svelleværket bag hovedværket. Det man måske kan tabe i klarhed og styrke ved en uhensigtsmæssig opstilling, kan man vinde i den dybdevirkning der opstår. Man kan ikke få alt.

HS. I Ålborg skal de have en ny koncertsal med stort koncertsalsorgel. Hvis nu det blev dig der skulle bygge et orgel der, hvad ville du så foreslå orgeludvalget mht. størrelse, stil etc.?

JC. Jeg har hørt om det, men ved ingenting om projektet. Jeg er er nødt til at vide noget om salens størrelse og mange andre ting for at kunne svare på dit spørgsmål, men jeg kan sige, at vi aldrig har bygget et orgel hvor der ikke bagefter var nogen der syntes at der manglede et eller flere registre.

HS. Koncertsalsorgler bygges der jo ikke så mange af, og lige nu tænker jeg på, at I har bygget et i Esbjerg og i Bridgewater Hall i Manchester i nyere tid.

JC. Orglet på konservatoriet i Esbjerg har jeg ikke intoneret, men det i Manchester har jeg intoneret. Jeg kom sent ind i projektet nærmest på afbud. Alle beslutninger om disposition og mensurering var truffet på det tidspunkt. Det var en bunden opgave med en engelsk arkitekt, og jeg blev sendt derover for at intonere det under meget vanskelige forhold med natarbejde og forstyrrelser af enhver tænkelig art. Jeg blev ikke rigtig tilfreds, og synes ikke det lykkedes at få en god symfonisk opbygning. Det er ikke helt kraftigt nok, men jeg lærte meget af den proces.

HS. Hvor er orgelbygningskunsten i Danmark er på vej hen.

JC. Jeg tror og håber på, at det bliver forskelligheden der vil vinde frem, og jeg har absolut intet imod, at vi ser udenlandske orgler i Danmark. Vi bygger masser af orgler i udlandet, og

jeg opfatter det ganske naturligt, at vi i vores tilbudsgivning skal konkurrere med både danske og udenlandske orgelbyggere.

HS. Jeg har flere gange i udlandet oplevet, at man opfatter et dansk Marcussen-orgel nærmest som en bestemt orgeltype med nogle bestemte ensartede kendetegn, og nogle gange har det ikke været ubetinget positivt beskrevet!

JC. Ja, vi har bygget rigtig mange orgler i udlandet der er meget ens – fred være med det! Jeg tror vi er på vej væk fra den tid. Hvis orglet skal have en chance for at overleve, så er man jo nødt til fange tiden. Det vil jeg gøre alt for – jeg har ihvertfald ikke givet op!

Ørsted d. 27/2 - 2011

Henrik Sørensen

www.henrik-sorensen.dk

Artikel om orglet i Dolstad:

http://www.kin.no/index.php?option=com_content&view=article&id=51:nytt-orgel-i-dolstad-Kirke&catid=2:aktuelt&Itemid=1

Dispositionen for orglet i Hammerfest:

<http://www.marcussen-son.dk/default.php3?ID=5253&RecordID=48884>

Dispositionen for orglet i Bridgewater Hall:

<http://www.marcussen-son.dk/default.php3?ID=5253&RecordID=528>

Widor på orglet i Bridgewater Hall:

<http://www.youtube.com/watch?v=uzd-AdxqNn4>